

AIZTURĒTO ĀRZEMNIEKU TIESĪBAS UN PIENĀKUMI

THE RIGHTS AND DUTIES OF THE DETAINED PERSONS

Iveta ADIJĀNE

Mg. iur., asistente,
Valsts robežsardzes koledža
Rēzekne, Latvija
Tālrunis: +371 64603695, e-pasts: iveta.adijane@rs.gov.lv

Abstract. *The recent incidents in the EU prove the fact that the problem of prevention of illegal immigration exists and becomes more and more urgent. The number of detained foreigners increases and enrages the whole EU migration policy. However, we cannot speak only about the security of the EU member states, on the other side of the problem there are foreigners, who due to different reasons have broken residence and entry regulations. And the most important here we have to remember about is the human rights of the detained foreigners. It does not matter where and when somebody is, no one can infringe his or her rights, which according to the definite normative acts should be respected and recognised by all control institutions. At the same time foreigners have to respect our laws, which define their duties. Latvia still gets in touch with the problems connected with both applying foreigners' rights and providing fulfilment of duties.*

Keywords: *Foreigner, illegal immigration, State Border Guard, detention, rights, duties.*

Ievads

Latvija pēc pievienošanās Eiropas Savienībai (ES) un Šengenas līgumam saskārās ar jauniem uzdevumiem, kas saistīti ar visas ES un Šengenas dalībvalstu telpas drošību. Tas viennozīmīgi visiem ar valsts migrācijas procesu un robežas drošības kontroli saistītajiem dienestiem radīja papildus pienākumus, kā arī lielāku atbildību par ES ārējo robežu drošības garantēšanu. Latvijai, pierādot savu partnerības līdzvērtīgumu visu veidu migrācijas un robežkontroles jomās, jāievēro visi ārējās robežas kontroles, imigrācijas un patvēruma jomu reglamentējošie ES normatīvie akti, kā arī jābūt gatavai uz dialogu ar trešajām valstīm ES kopējo mērķu sasniegšanai. Savukārt, lai varētu saglabāt, nostiprināt un attīstīt jau esošās migrācijas sistēmas, ir jānovērš nelegālā imigrācija, kas šobrīd ar jaunu vilni plūst uz daudzu acīs iekāroto labklājību sasniegušo ES. Kaut arī Latvija vēl nav to ES valstu vidū, kas īpaši vilinātu nelegālos imigrantus, tomēr to skaits aug, kā arī ir jādomā par šo jautājumu visas ES kontekstā, jo tomēr Latvijai ir ārējās ES robežas un tās nedrīkst būt vilinošas nelegālajiem imigrantiem. Tieši saistībā ar nelegālās imigrācijas jautājumu ir jārunā par aizturētajiem ārzemniekiem, uzmanību vēršot tieši uz ārzemniekiem, kas aizturēti nevis par administratīvajiem pārkāpumiem, bet par nelegālu robežas šķērsošanu vai nelegālu uzturēšanos Latvijas Republikā. Šajā rakstā autore grib vērst

uzmanību uz jautājumu par šo cilvēku tiesībām. Pārsvarā pret jebkura veida likumpārkāpējiem ir naidīga attieksme, īpaši, ja tie ir nelegālie ieceļotāji, kas rada haosu gan sadzīvē, gan darba tirgū, izpelnoties neiecietību no Latvijas valsts piederīgajiem. Tomēr nekad nedrīkst aizmirst, ka viņi arī ir cilvēki, kam ir tiesības uz elementārām lietām un neviens nedrīkst izturēties pret šiem aizturētajiem ārzemniekiem citādi kā tas noteikts gan starptautiskajos, gan nacionālajos tiesību aktos. Protams, nav jāieslīgst galējībās, radot vēl labvēlīgākus apstākļus nelegālās imigrācijas uzplaukumam. Tieši tāpēc ir noteikti arī pienākumi, kas aizturētajiem ārzemniekiem ir jāievēro. Lai arī Latvijas tiesiskais regulējums šajā jautājumā ir piemērots starptautiskajām tiesību normām, tomēr joprojām ir palikuši jautājumi, kas nav līdz galam atrisināti un rada problēmas gan aizturēto ārzemnieku tiesību praktiskajā piemērošanā, gan tiem noteikto pienākumu izpildē. Par šiem jautājumiem ir jārunā un, ņemot vērā situāciju visā ES, jārisina pēc iespējas ātrāk.

Raksta mērķis ir izpētīt aizturēto ārzemnieku tiesību un pienākumu tiesisko regulējumu Latvijas Republikā, tā atbilstību vispārējām cilvēktiesībām, kā arī vērst uzmanību uz negatīvajām iezīmēm, kas skar aizturēto ārzemnieku tiesiskajā regulējumā noteikto tiesību un pienākumu praktiskās piemērošanas problēmas.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, ir uzstādīti šādi uzdevumi:

- 1) Izpētīt un analizēt starptautiskās un Latvijas Republikas tiesību normas par aizturēto ārzemnieku tiesībām un pienākumiem Latvijas Republikā;
- 2) Konstatēt problēmas saistībā ar aizturēto ārzemnieku tiesību un pienākumu praktisko realizāciju

Savā rakstā autore izmantojusi aprakstošo, salīdzināšanas, kā arī analīzes un sintēzes metodes, lai noteiktu problēmjautājumus un to elementus un sintezētu kopsakarības.

Aizturēto ārzemnieku tiesības

Viens no svarīgākajiem Latvijas Republikas tiesību aktiem, kas skar ārzemniekus, ir Imigrācijas likums. Imigrācijas likuma mērķis ir noteikt ārzemnieku ieceļošanas, uzturēšanās, tranzīta, izceļošanas un aizturēšanas kārtību, kā arī kārtību, kādā ārzemniekus tur apsardzībā Latvijas Republikā un izraida no tās, lai nodrošinātu starptautiskajām tiesību normām un Latvijas valsts interesēm atbilstošas migrācijas politikas īstenošanu (3.). Lai laika gaitā pilnveidotu šo tik svarīgo normatīvo aktu un tas pilnībā atbilstu ES prasībām un pēdējiem kopējās migrācijas politikas virzieniem, notiek nepārtraukta likuma pilnveidošana, veicot tajā grozījumus.

Ārzemnieku, kas pārkāpuši Imigrācijas likumā noteikto ārzemnieku ieceļošanas un uzturēšanās kārtību, aizturēšanu veic Latvijas Republikas

Valsts robežsardzes (VRS) amatpersonas, pamatojoties uz Imigrācijas likumu.

Robežsardze ir bruņota, un tās funkcijas ir valsts robežas neaizskaramības nodrošināšana un nelegālās migrācijas novēršana. Tātad VRS ar tās rīcībā esošiem līdzekļiem nodrošina tiesiskās kārtības uzturēšanu, personas tiesību un likumīgo interešu aizsardzību, kā arī normatīvo aktu ievērošanu imigrācijas jomā Latvijas Republikā (4.). Tā ir valsts institūcija, kas ir tiesīga izmantot valstisko piespiešanas mehānismu, tas ir, noteikt dažādus piespiedu mehānismus un represīvus līdzekļus, kas vērsti pret jebkāda veida pārkāpumiem, kas saistīti ar nelegālo imigrāciju.

Robežsardzes darbība tiek organizēta, ievērojot likumību, humānismu, cilvēka tiesības, atklātumu, vienvadību un balstoties uz iedzīvotāju palīdzību. Robežsardze aizsargā personu tiesības un likumīgās intereses neatkarīgi no to pilsonības, sociālā, mantiskā un cita stāvokļa, rases un nacionālās piederības, dzimuma, vecuma, izglītības un valodas, attieksmes pret reliģiju, politiskās un citas pārliecības (4.). Tātad skaidri redzams, ka visi ārzemnieki bauda vienādas tiesības un pat aizturēšanas gadījumā viņiem nav jābaidās par savu drošību. D. Taskovska vienā no savām publikācijām analizē vienu no vissvarīgākajiem pamata vispārējiem tiesību principiem – nediskriminācijas principu ES tiesību aktos (8.). Professore pievērš uzmanību tam, ka vispārējie tiesību principi ir svarīgs avots mūsdienu Eiropas likumdošanas tiesiskajā kultūrā, kas nosaka kopīgas un relatīvi pastāvīgas vērtības, kā arī sniedz aktīvu juridisko ieguldījumu tiesību attīstībā.

Viennozīmīgi, ka jebkuras personas aizturēšana, tātad tās brīvības ierobežošana, ir pilnīgi nepieļaujama. Apvienoto Nāciju organizācijas (ANO) Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 9. pantā noteikts, ka nevienu nedrīkst patvaļīgi arestēt, aizturēt vai pakļaut izraidīšanai (5.). Tomēr jāsaprot, ka mūsu pasaule vēl nebūt nav ideāla, līdz ar to ir jāparedz gadījumi, kad mēs pieļaujam ierobežot cilvēku, to aizturēt. Šie nosacījumi paredzēti Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības Konvencijas 5. pantā un balstās uz nepārtrauktu norādi par likumības principa ievērošanu. Arī mūsu valsts pamatlíkuma Latvijas Republikas Satversmes 8. nodaļas „Cilvēka pamattiesības” 94. pantā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu (1.). Tāpat Latvijas Republikas Satversmē tiek uzsvērts spīdzināšanas vai cieņu pazemojošas izturēšanās kategorisks aizliegums neatkarīgi no tā pavalstniecības, tāda izturēšanās nav pieļaujama ne pret vienu cilvēku. A. Kley kā vienu no svarīgākajiem vispārējiem tiesību principiem uzsver cilvēka cieņu. Cilvēka cieņa – šis tiesību princips mūsdienās tiek skandēts ik uz soļa gan saistībā ar ētiku, morāli, gan medicīnu, gan tieslietās. Tas ir iekļauts arī ANO statūtu preambulā. Cilvēka cieņa ir pamattiesība pati par sevi, kodols, pamats citām pamattiesībām (7.).

Visās jomās īpaši jāievēro cilvēka cieņa. Robežsardze saskaras ar daudziem personu pārbaudes, aizturēšanas, arī izraidīšanas gadījumiem. Juridiskās un politiskās problēmas bieži saistītas ar cilvēka cieņu.

Ideāli būtu, ja tiesībsargājošās iestādes varētu sasniegt savas darbības mērķus vispār nelietojot spēku. Bieži vien to var panākt ar pārliecināšanu. Spēks jālieto tikai tādā mērā, kas ir samērojams ar attiecīgās problēmas atrisināšanu. Tam jāpievērš vislielākā uzmanība visu līmeņu amatpersonu profesionālajā sagatavošanā, jo zināšanu trūkums un bailes, kas bieži vien rodas no pieredzes trūkuma, var novest pie pārmērīgas spēka lietošanas (6.).

Ja jau tomēr ir bijis likumīgs pamats cilvēku aizturēt, nepieciešams ievērot Latvijas Republikas Satversmē noteiktās pamatprasības uz tiesību minimumu:

- 1) tikt nekavējoties informētam, viņam saprotamā valodā un detalizēti, par viņam izvirzīto apsūdzības raksturu un iemeslu;
- 2) uz attiecīgu laiku un līdzekļiem, lai sagatavotu savu aizstāvību;
- 3) aizstāvēt sevi pašam vai saņemt paša izvēlētu juridisku palīdzību, vai, ja trūkst līdzekļu, lai segtu izdevumus par šo juridisko palīdzību, saņemt to par velti, ja tas nepieciešams taisnīguma interesēs;
- 4) uz bezmaksas tulka pakalpojumiem, ja viņš nesaprot tiesā lietoto valodu vai nerunā tajā (2.).

Satversme paredz, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Robežsardzes likums strikti nosaka, ka Robežsardze dod iespēju aizturētajām personām realizēt tiesības uz tiesisko aizsardzību (4.).

Kā jau iepriekš tika minēts, Imigrācijas likums ir viens no galvenajiem likumdošanas aktiem, kas reglamentē migrācijas procesu Latvijā, tajā skaitā arī ārzemnieka aizturēšanas pamatojumu un procesuālo kārtību. Valsts robežsardzes amatpersonai ir tiesības aizturēt ārzemnieku, izņemot nepilngadīgu ārzemnieku, kurš nav sasniedzis 14 gadu vecumu (3.). Attiecībā uz nepilngadīgajiem Valsts robežsardzes darbības virzītas šo nepilngadīgo tiesību aizsardzībai, kā arī tiek nekavējoties sniegta informācija par nepilngadīga ārzemnieka aizturēšanu gan Valsts policijai, gan Ārlietu Ministrijas Konsulārajam departamentam, lai tiktu uzsākta nepilngadīgā likumīgo pārstāvju apzināšana un informēšana par notikušo aizturēšanas faktu. Protams, tiek informētas bāriņtiesas, kas pārstāv nepilngadīgā intereses Latvijas teritorijā. Latvijas Republikā Valsts robežsardzes kompetencē ir aizturēt ārzemnieku tikai tajos gadījumos, kas saistīti ar ārzemnieka iecelšanas vai uzturēšanās nosacījumu pārkāpumiem, kā arī, lai veiktu izraidīšanas procedūru, neatkarīgi no tā, kura no valsts institūcijām (Valsts robežsardze, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde (PMLP), tiesa) pieņēmusi lēmumu par izraidīšanu. Šajos gadījumos aizturēšanas termiņš ir

10 diennaktis. Ārzemniekam lēmumu par aizturēšanu ir tiesības pārsūdzēt tiesā. Pieteikuma iesniegšana tiesai neaptur lēmuma darbību (3.). Te praktiski ārzemniekam varētu rasties problēmas ar pārsūdzēšanas iespēju, jo ne jau visi ārzemnieki ir spējīgi izprast tiesisko kārtību svešā valstī un ne jau visi ir tik izglītoti, lai noformētu un iesniegtu savu prasību tiesā, bet juridisko palīdzību ārzemniekiem ir tiesības saņemt tikai par saviem līdzekļiem.

No imigrācijas likuma izriet, ka ārzemnieka aizturēšana ir Valsts robežsardzes amatpersonu tiesība, nevis pienākums un, ja aizturēšanas brīdī pastāv Imigrācijas likuma 51. panta vismaz viens aizturēšanas pamats, Valsts robežsardzes amatpersonām ir rūpīgi jāizvērtē aizturēšanas nepieciešamība, apsverot tās lietderību, lai nepārkāptu sev piešķirtās tiesības un ievērotu personu brīvības ierobežošanas nosacījumus.

Problemātisks ir arī Imigrācijas likumā noteiktais ārzemnieka maksimālais aizturēšanas termiņš, kas ir 20 mēneši. Joprojām nav skaidrs, kā rīkoties, ja ir iestājušies likumā paredzētie 20 mēneši, bet dažādu iemeslu dēļ ārzemniekam noteikto piespiedu izraidīšanu nav bijis iespējams veikt. Lai arī kāds būtu noteikts šis termiņš, problēma ir tā, ka ne Imigrācijas likums, ne arī citi normatīvie akti neparedz to, kas notiek ar ārzemnieku, kurš tiek atbrīvots, pamatojoties uz aizturēšanas termiņa beigām. Pēc LR administratīvās likumdošanas aktiem persona bez personu apliecinošiem dokumentiem nav tiesīga strādāt un neviens darba devējs nav tiesīgs viņu pieņemt darbā, kā arī ārzemnieku, kurš uzturas nelikumīgi Latvijā, nodrošināt ar dzīves vietu. Ārzemniekam pēc atbrīvošanas joprojām nav tiesiska pamata uzturēties valstī un diemžēl, ne tiesa, kas lemj par ārzemnieka aizturēšanu, ne PMLP, kuras kompetencē ir lemt par ārzemnieka tiesībām uzturēties valstī, vēl jo vairāk, kad šī iestāde jau ir pieņēmusi lēmumu par ārzemnieka izraidīšanu piespiedu kārtā, tādējādi jau veicot objektīvu vērtējumu ārzemnieka lietā par viņa uzturēšanās tiesiskumu, neuzliek par pienākumu pārskatīt lēmumu par izraidīšanu. Tāpat netiek paredzēts nekāds pat pagaidu tiesiskais statuss, līdz ar to tiek pārkāptas ārzemnieka cilvēktiesības jau pašos pamatos un veidojas divkosīga situācija: no vienas puses tiek pieņemti labvēlīgāki nosacījumi, tas ir, tiek samazināti aizturēšanas termiņi, it kā balstoties uz vispārējiem cilvēku tiesību principiem, bet no otras puses šī samazinātā aizturēšanas termiņa rezultāta, ārzemnieks no aizturēšanas vietas tiek atbrīvots un atrodas valstī, kas nav viņa mītnes zeme, kurā joprojām nav tiesību uzturēties, tādējādi liedzot pašus vispārīgākos cilvēktiesību principus uz cilvēka cienīgu dzīvi, t.i. nodrošināties ar visminimālāko – ēdienu, medicīnas aprūpi, sociālām garantijām, iespējām strādāt utt.

Imigrācijas likums nosaka, ka, persona no aizturēšanas centra ir jāatbrīvo, taču tiesiskais statuss Latvijā ārzemniekam paliek neskaidrs. Līdz

ar to ir jāmeklē varianti, tiesiski risinājumi, lai atrisinātu šo problēmu. Viens no variantiem būtu ārzemnieka iespēja legalizēties, kā arī tiktu reglamentēts to ārzemnieku legalizācijas process, kuras ilgstoši nevar izraidīt no Latvijas. Nepieciešams paredzēt likumā atbrīvotā ārzemnieka uzraudzības procesu, pastāvot iespējai, ka personas lietā var parādīties jauni fakti, kas ļautu paātrināt legalizāciju Latvijā vai, gluži otrādi, sekmētu personas izraidīšanu no valsts. Risinājums būtu arī pēdējā laikā Eiropas Savienībā arvien vairāk apspriestais jautājums – ārzemnieku labprātīgā atgriešanās savās mītnes zemēs. Šajā gadījumā lielākā problēma ir finanses, bet to varētu risināt ar laiku paredzot līdzekļus, kā arī iesaistot dažādas valstiskās un nevalstiskās organizācijas. Protams, lai ārzemnieks reāli spētu labprātīgi atgriezties, ir jāpagarina šis termiņš. Par šo jautājumu tiek spriests un meklēti iespējamie varianti Eiropas Savienības institūciju līmenī.

Praktiski ir ļoti aktuāls jautājums par Imigrācijas likuma 56. pantā noteiktajām ārzemnieka tiesībām: „Aizturētajam ir tiesības savu likumīgo interešu aizstāvībai pārsūdzēt aizturēšanu rajona (pilsētas) tiesā, sazināties ar savas valsts konsulāro iestādi un saņemt juridisko palīdzību. Ar šīm tiesībām ārzemnieku iepazīstina aizturēšanas brīdī.” (3.) Ir sarežģīti ievērot aizturētā ārzemnieka tiesības par viņa tiesību izskaidrošanu tam saprotamā valodā jau aizturēšanas brīdī. Reāli tas iespējams, ja ārzemnieks pārvalda kādu no izplatītākajām valodām, bet ja ārzemnieka saziņas valoda ir retāk sastopama Latvijā, var paiet ilgāks laika posms, lai atrastu tulku, līdz ar to situācija veidojas šādi – likumā šīs tiesības ir paredzētas, bet praktiski var pastāvēt situācijas, kad likuma prasības nav izpildāmas. Protams, nepārtraukti tiek runāts par robežsargu apmācībām un tas arī tiek darīts, bet nav iespējams iemācīt robežsargiem visas pasaules valodas.

Aizturēto ārzemnieku tiesības tiek noteiktas jau no aizturēšanas brīža. Šajā momentā svarīgi ievērot tiesības, kas attiecas uz primāro Valsts robežsardzes amatpersonu rīcību attiecībā uz aizturētā ārzemnieka apskati. Veicot apskati aizturētajam ārzemniekam, atbildīgās institūcijas amatpersonām ir jāievēro noteiktas prasības. Viena no svarīgākajām prasībām ir – ārzemnieka apskati drīkst veikt tikai tā amatpersona, kas ir viena dzimuma ar aizturēto. Šajā gadījumā izņēmumi būtu nepieļaujami. Aizturētā ārzemnieka tiesības ir arī piedalīties savu mantu apskates laikā. Tikai neatliekamajos gadījumos mantas var apskatīt divu pieaicināto klātbūtnē bez aizturētā ārzemnieka.

Ievietojot aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā vai speciāli aprīkotā vietā, jāņem vērā apstākļi, ka aizturētais ārzemnieks, ja tas aizturēts Imigrācijas likuma kārtībā, nekādā gadījumā nedrīkst tikt ievietots kopā ar kriminālprocesuālā kārtībā aizturētām vai apcietinātām personām (3.). Izvietojot aizturētos ārzemniekus, tiek ņemti vērā arī apstākļi, kas nodrošinātu aizturētajam ārzemniekam izmitināšanas vietā drošību, gan

psiholoģisko, gan fizisko. Nedrīkst kopā izvietot dažādu dzimumu personas un nepilngadīgos, tai pašā laikā tas pieļaujams, ja runa iet par ģimeni un ārzemnieks pats to vēlas, šai gadījumā ievērojot ārzemnieka tiesības uz ģimenes vienotību.

Imigrācijas likumā sīkāk noteiktas ārzemnieka tiesības, atrodoties izmitināšanas centrā, kas balstās uz Latvijas Republikas Satversmē un starptautiskajos cilvēktiesību aktos noteiktajiem vispārējiem principiem. Aizturētajam ārzemniekam izmitināšanas centrā ir tiesības sazināties ar savas valsts konsulāro iestādi, informēt ģimeni par savu atrašanās vietu, par saviem līdzekļiem saņemt juridisko palīdzību, satikties ar ģimeni, starptautisko un nevalstisko cilvēktiesību organizāciju pārstāvjiem, iesniegt sūdzības un iesniegumus, saņemt uzturu un materiālo nodrošinājumu sadzīves vajadzībām, saņemt neatliekamo medicīnisko palīdzību, kā arī garantētos veselības aprūpes pakalpojumus, par saviem līdzekļiem saņemt veselības aprūpes pakalpojumus un medikamentus, ko izrakstījusi ārstniecības persona, kā arī tiesības, kas skar ārzemnieka nodrošinājumu.

Aizturēto ārzemnieku pienākumi

Protams, tiesības ir svarīgas un tām tiek pievērsta īpaša uzmanība visās jomās, kas skar personu dzīvību un brīvību. Lielākā problēma rodas, kad tiek uzsvērtas tiesības, bet netiek runāts par pienākumiem. Arī attiecībā uz aizturētajiem ārzemniekiem nedrīkst domāt tikai par viņu tiesībām, ir jāsamēro visi riska faktori un jāizsver, cik tālu var iet šajās tiesībās un kā likt ārzemniekam pildīt likumīgās prasības. Galvenais uzsvars Latvijas Republikas normatīvajos aktos tiek likts uz ārzemnieka pienākumu sadarboties. Aizturētajam ir pienākums sadarboties ar Valsts robežsardzi un Valsts policiju savas identitātes noskaidrošanā (3.). Bez ārzemnieka iniciatīvas rodas lielas problēmas viņa identificēšanā, līdz ar to problēmas rodas ar aizturēšanas un izraidīšanas termiņu ievērošanu. Daudzi aizturētie ārzemnieki ir ieinteresēti pēc iespējas ilgāk slēpt savu identitāti un uzturēties mūsu valstī, nevis tikt izraidīti. Aizturētajam ārzemniekam izmitināšanas centrā ir pienākums pakļauties Valsts robežsardzes amatpersonu likumīgajām prasībām, tajā skaitā nepieciešamajām veselības pārbaudēm, ievērot izmitināšanas centra iekšējās kārtības noteikumus, saudzīgi izturēties pret izmitināšanas centra īpašumu, uzturēt kārtību uzturēšanās telpās un koplietošanas telpās, kā arī ievērot personisko higiēnu (3.). Attiecībā uz pienākumu saudzīgi izturēties pret izmitināšanas centra īpašumu joprojām neatrisināts ir jautājums, kādā veidā no ārzemnieka var piedzīt kompensāciju, ja viņš, neievērojot savus pienākumus, ir nodarījis materiālo kaitējumu izmitināšanas centram, kā lai liek viņam ievērot šo likumā noteikto pienākumu, ja ārzemnieks zina, ka reālas iespējas nav no

viņa piedzīt atlīdzību. Tā pati problēma joprojām pastāv izraidīšanas izdevumu atmaksas kārtības procedūrā, kas tāpat joprojām nav atrisināta.

Secinājumi un priekšlikumi

Ārzemnieku, kas pārkāpuši tiesību normās noteikto ārzemnieku iecelšanas un uzturēšanās kārtību, aizturēšanu Latvijā veic Latvijas Republikas Valsts robežsardzes amatpersonas, pamatojoties uz Imigrācijas likumu. Aizturētā ārzemnieka tiesības un tiesību ierobežojumus nosaka Latvijas Republikas Satversme, starptautiskie līgumi, Imigrācijas likums un citi cilvēktiesības regulējošie normatīvie akti.

Aizturēto ārzemnieku cilvēktiesības Latvijā tiek ievērotas atbilstoši starptautiskajām prasībām. Arī likumdošanas jomā šajā jautājumā pārsvarā ir noregulētas visas ar aizturētā ārzemnieka tiesībām un pienākumiem saistītās jomas: gan pārsūdzēšanas kārtība, gan izmitināšanas un sociālo garantiju minimuma jautājums.

Problēmas pārsvarā rodas aizturēto ārzemnieku tiesību piemērošanā vai pienākumu izpildes nodrošināšanā. Aktuālākās problēmas saistās ar aizturēšanas termiņu, kuram beidzoties, tiek ievērotas tiesību normās noteiktās ārzemnieka tiesības uz atbrīvošanu, tai pašā laikā pilnīgi nenodrošinot viņa elementārākās cilvēktiesības uz iespēju nodrošināt sevi ar cilvēka cienīgu dzīvi. Tāpat praktiski ir sarežģīti ievērot aizturētā ārzemnieka tiesības par viņa tiesību izskaidrošanu tam saprotamā valodā jau aizturēšanas brīdī. Reāli tas iespējams, ja ārzemnieks pārvalda kādu no izplatītākajām valodām, bet ja ārzemnieka saziņas valoda ir retāk sastopama Latvijā, var paiet ilgāks laika posms, lai atrastu tulku. Problēmu rada arī apstākļi, kas saistās ar aizturētā ārzemnieka tiesībām uz iespēju izmantot juridisko palīdzību par saviem līdzekļiem. Tātad, situācijās, kad ārzemnieks nav finansiāli spējīgs nodrošināt sev šo juridisko palīdzību, viņam viennozīmīgi var rasties problēmas ar orientēšanos savas lietas materiālos, pārsūdzēšanas kārtības izpratnē un vienkārši ar elementārās sūdzības iesniegšanu.

Runājot par aizturēto ārzemnieku pienākumiem, vislielākās problēmas rada viņu nevēlēšanās sadarboties, jo daudzi ir ieinteresēti pēc iespējas ilgāk slēpt savu identitāti un uzturēties mūsu valstī, nevis tikt izraidīti. Tāpat ir joprojām neatrisināts jautājums, kādā veidā no ārzemnieka var piedzīt kompensāciju, ja viņš neievērojot savus pienākumus ir nodarījis materiālo kaitējumu izmitināšanas centram. Šis jautājums būtu jāskata kopumā ar jautājumu par izraidīšanas izdevumu atmaksas kārtību, kas tāpat joprojām nav atrisināts.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Satversmes Sapulces 1922.g. 15.febr. likums. *Latvijas Vēstnesis*. 1993. Nr.43.
2. *Eiropas Cilvēktiesību konvencija*. 1950.g. 4.nov. [tiešsaiste] [atsauce 15.03.2011.]. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eck.htm>
3. Imigrācijas likums. LR Saeimas 2002.g. 31.okt. likums. *Latvijas Vēstnesis*. 2002. Nr.169.
4. Robežsardzes likums. LR Saeimas 1997.g. 27.nov. likums. *Latvijas Vēstnesis*. 1997. Nr.329/330.
5. *Vispārējā cilvēktiesību deklarācija*. 1948.g. 10.dec. [tiešsaiste] [atsauce 15.03.2011.]. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm>
6. ALDERSON, J. (OLDERSANS D.) *Cilvēktiesības un policija*. Rīga: LPA, 2004. 184 lpp.
7. KLEY, A. *Menschenwürde als Rechtsprinzip? Überlegungen zur Rolle der Menschenwürde als Argument in rechtlichen und politischen Verfahren*. Bāzele: Schwabe, 2008, pp 259-289 [tiešsaiste] [atsauce 2010.g. 15.okt.]. Pieejas veids: http://www.rwi.uzh.ch/lehre/forschung/alphabetisch/kley/container/menschenwu_erde_rechtsprinzip.pdf
8. TASKOVSKA, D. *Nediskriminācijas princips ES tiesību aktos* [tiešsaiste] [atsauce 2010.g. 14.sep.]. Pieejas veids: http://www.studiorum.org.mk/ed_archive-en.asp?ID_ed=3
9. <http://eurlex.europa.eu>
10. <http://www.humanrights.lv>
11. <http://www.likumi.lv>

Summary

The issue of illegal immigration was always a sensitive issue and required unanimity on the part of all member states of the European Union in the field of its exploration and management, as well as wider co-operation development between both the European Union member states and third countries. Therefore, the European Union has to limit illegal immigration. In order to solve the problem it is necessary to take active measures, since the number of illegal immigrants increases which causes a number of negative sequences - connection with criminal groups and human trafficking are only some of them. At the same time asylum system is also endangered and competent authorities have difficulty to define real asylum seekers. In order not to be expelled from the country and returned to the native country many economic illegal immigrants ask for asylum when they are detained. In order to decrease illegal immigration it is important, in co-operation with other states, to solve the issue of the return of illegal immigrants on a voluntary basis.

Illegal immigration strengthens the fears on security issues in several European Union states and regions. Thus recent events showed that demonstration and disorder that take place in many South African and Middle East countries cause a new wave of illegal immigration which results into human crisis in several European Union states. Therefore European Union member states should unite their efforts and achieve common opinion in the issues connected with interdiction from illegal entering into European Union, as well as achieve common decision on procedures of return of persons who enter the EU illegally. In order to fight illegal immigration the EU have to develop a common

return policy. It should involve providing voluntary return in forced transportation points, which would be more efficient and humane, although it could cause additional troubles. While sending persons to their native countries, the EU member states should provide observance of legal procedure and respect their human rights as well as the rights to make an appeal. For example, many human rights protective organisations still consider that illegal immigrants do not have enough time to make decision to return. The EU also wants to co-operate with some countries of origin of migrants to align the basis for legal migration in the European Union and make it more persistent.

According to the Immigration law the officials of the State Border Guard of Latvia detain foreigners who break entry and residence procedures described in the Immigration law and try to enter Latvia illegally or use it as a transit state. The rights and restriction of rights of detained persons are defined by the Satversme of the Republic of Latvia, the above mentioned Immigration law and other normative acts which regulate human rights.

At the beginning of March 2011 the Satversme Commission on Human rights and social affairs visited the Accommodation centre "Olaine" for the detained foreigners. During their visit the members of the commission made a conclusion that the human rights of the detained foreigners in Latvia are enforced in accordance with international requirements. The corresponding legislation on the rights of the detained foreigners and duties is also adjusted in many areas – the procedure of making an appeal, issue of accommodation and social guarantees. However, there are still some ambiguities, which cause problems for foreigners regarding their rights and provision of fulfilment of duties. In the author's opinion one of the most urgent problems is connected with the detention dates. When the date of detention comes to an end the right of a foreigner to be discharged is fulfilled, but at the same time his basic human rights to have shelter, food etc. are not fulfilled when a foreigner does not have an opportunity to legalise in Latvia.

Therefore, in cases when it is not possible to expel a foreigner from a country on the basis of procedures described in normative acts and to extend the date of detention, it would be important to foresee further opportunities for a foreigner, and one of the options could be the possibility to legalise.

It is also difficult to enforce foreigner's rights to get necessary explanations in a language which he/she understands on the moment of detention. In reality it is possible only if a foreigner speaks or understands one of the popular and widespread languages, but if a foreigner's language is very rare in Latvia, it requires some time to find an interpreter. As a result, the laws foresee that the foreigners should have the right to get information in the language they understand, but it is not possible to fulfil this particular requirement. Of course, border guards attend language courses, but it is not possible to teach border guards all the languages spoken in the world.

The last issue covered in the article is the right of the detained foreigners to use juridical help at their own expense. In case if a foreigner does not have enough money to pay for juridical help, it can happen that he or she will have problems with understanding the materials of the case, understanding the procedure of making an appeal and some elementary procedures of making a complaint. As a rule it is very difficult even for Latvian citizens to understand the legal procedure and all the procedures which are connected with it. It is obvious that a foreigner, who comes from completely different environment, will hardly ever be able to understand and follow all the procedures. Therefore, in order to enforce all human rights of the detained foreigners, there should be a possibility to provide detained foreigners with juridical help at the expense of the state while they stay in the Republic of Latvia.

As to the foreigners' duties, it should be noted that the biggest problem is caused by their unwillingness to co-operate with authorities. Most of them are interested in concealing their identity and staying in our country for as long period of time as it is possible rather than being expelled from the country. The other issue which has not been settled yet is the procedure of recovering compensation from foreigners. It may happen that he/she does not fulfil his/her duties and causes damage to the accommodation centre. In author's opinion this issue should be considered together with the issue of recovery of expulsion expenses, which has also not been solved yet.

In conclusion it is important to mention a positive fact which proves Latvia's position in the field of human rights. Starting from June 1, 2011 the detained foreigners will be accommodated in the Accommodation centre for the detained foreigners in Daugavpils. The centre has recently been built and its infrastructure will provide the detained foreigners with all the necessary and in legal norms defined rights in household field during the whole period of their detention.